

LIBER VIII.

VITÆ IPSIUS PARTEM ATTINGIT CELEBERRIMAM, ANNUM ÆTATIS TRIGESIMUM-SECUNDUM, QUO NEMPE CUM SIMPLICIANUM CONSULUISSET, AB EOQUE DIDICISSET VICTORINI CONVERSIONEM, CUM ANTONII ÆGYPTI MONACHI VITAM EX PONTITIANI RELATIONE COGNOVISSET, POST VEHEMENTEM LUCTAM CARNEM INTER ET ANIMUM, CODICEM APOSTOLI COELESTI ADMONITUS ORACULO INSPEXIT; MOXQUE EX ILLIUS LECTIONE AD MELIOREM FRUCEM TOTO ANIMO IMMUTATUS FUIT, PLENEQUE AD DEUM CONVERSUS.

CAPUT I.

Studio vitæ melius instituendæ ad Simplicianum ire statuit.

I. DEUS meus, recorder in gratiarum actione tibi, et confitear misericordias tuas super me. Perfundantur ossa mea dilectione tua, et dicant: « Domine, quis similis tibi¹? » Dirupisti vincula mea, sacrificem tibi sacrificium laudis². » Quomodo dirupisti ea, narrabo; et dicent omnes qui adorant te, cum audient hæc: Benedictus Dominus in cœlo et in terra: magnum et mirabile nomen ejus. Inhæserant præcordiis meis verba tua, et undique circumvallabar abs te. De vita tua æterna certus eram: quamvis eam in ænigmate et quasi per speculum videram³; dubitatio tamen omnis de incorruptibili substantia, quod ab illa esset omnis substantia, ablata mihi erat: nec certior de te, sed

¹ Psal. xxxiv, 10. — ² Id. cxv, 17. — ³ I Cor. xiii, 12.

stabiliior in te esse cupiebam. De mea vero temporali vita nutabant omnia, et mundandum erat cor a fermento veteri, et placebat via ipse Salvator; et ire per ejus angustias adhuc pigebat. Et immisisti in mentem meam, visumque est bonum in conspectu meo pergere ad Simplicianum qui mihi bonus apparebat servus tuus, et lucebat in eo gratia tua. Audieram etiam quod a juventute sua devotissime tibi viveret: jam vero tunc senuerat, et longa ætate in tam bono studio sectandæ viæ tuæ, multa expertus, multa edoctus mihi videbatur, et vere sic erat. Unde mihi ut proferret volebam, conferenti secum æstus meos, quis esset aptus modus sic affecto, ut ego eram, ad ambulandum in via tua.

II. Videbam enim plenam Ecclesiam, et alius sic ibat, alius autem sic. Mihi autem displicebat quod agebam in sæculo, et oneri mihi erat valde, non jam inflammantibus cupiditatibus, ut solebant, spe honoris et pecuniæ, ad tolerandam illam servitutem tam gravem. Jam enim me illa non delectabant præ dulcedine tua et decore domus tuæ quam dilexi¹, sed adhuc tenaciter colligabar ex fœmina: nec me prohibebat Apostolus conjugari, quamvis exhortaretur ad melius, maxime volens omnes homines sic esse ut ipse erat². Sed ego infirmior eligebam molliorem locum, et propter hoc unumolvebar in cæteris languidus, et tabescens curis marcidis, quod et in aliis rebus quas volebam pati, congruere cogebam vitæ conjugali, cui deditus obstringebar. Audieram ex ore veritatis, esse spadones qui se ipsos absciderunt propter regnum cœlorum: « Sed, qui » potest, inquit, capere, capiat³. » Vani sunt certe omnes homines quibus non inest Dei scientia; nec de iis quæ videntur bona, potuerunt invenire eum qui est⁴. At ego jam non eram in illa vanitate. Transcenderam eam, et contestante universa creatura tua, inveneram te creatorem

¹ Psal. xxv, 8. — ² I Cor. vii. — ³ Matth. xix, 12. — ⁴ Sap. xiii, 1.

nostrum, et Verbum tuum apud te Deum, tecumque cum Spiritu sancto unum Deum per quod creasti omnia. Est et aliud genus impiorum, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. In hoc quoque incideram, et dextera tua suscepit me¹, et inde ablatum posuisti ubi convalescerem, quia dixisti homini: « Ecce pietas est sapientia²: » et, « Noli velle videri sapiens³, quoniam dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt⁴. » Et inveneram jam bonam margaritam, et venditis omnibus quæ haberem, emenda erat, et dubitabam⁵.

CAPUT II.

De Victorino rhetore ad fidem converso.

III. PERREXI ergo ad Simplicianum, patrem in accipienda gratia tua tunc episcopi Ambrosii, et quem vere ut patrem diligebat. Narravi ei circuitus erroris mei. Ubi autem commemoravi legisse me quosdam libros Platoniorum, quos Victorinus quondam rhetor urbis Romæ, quem Christianum defunctum esse audieram, in latinam linguam transtulisset, gratulatus est mihi quod non in aliorum philosophorum scripta incidissem, plena fallaciarum et deceptionum secundum elementa hujus mundi⁶: in istis autem omnibus modis insinuari Deum et ejus Verbum. Deinde ut me exhortaretur ad humilitatem Christi, sapientibus absconditam et revelatam parvulis¹, Victorinum ipsum recordatus est, quem, Romæ cum esset, fami-

¹ Psal. xvii, 36. — ² Job. xxviii, 28. — ³ Prov. iii, 7. — ⁴ Rom. i, 21, 22. — ⁵ Matth. xiii, 46. — ⁶ Coloss. ii, 8. — ⁷ Matth. xi, 25.

liarissime noverat: deque illo mihi narravit quod non silebo. Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, et omnium liberalium doctrinarum peritissimus; quique philosophorum tam multa legerat et dijudicaverat et dilucidaverat, doctor tot nobilium senatorum, qui etiam ob insigne præclari magisterii, quod cives hujus mundi eximum putant, statuam in Romano foro meruerat et acceperat; usque ad illam ætatem venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum particeps, quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata inspirabat populo jam et omnigenum deum monstra, et Anubem latratorem, quæ aliquando contra Neptunum et Venerem, contraque Minervam tela tenuerant², et a se victis jam Roma supplicabat, quæ iste senex Victorinus tot annos ore terricrepto defensitaverat: non erubuerit esse puer Christi tui, et infans fontis tui, subjecto collo ad humilitatis jugum, et edomita fronte ad crucis opprobrium.

IV. O Domine, Domine, qui inclinasti cœlos, et descendisti: tetigisti montes, et fumigaverunt³: quibus modis te insinuasti illi pectori? Legebat, sicut ait Simplicianus, sanctam Scripturam, omnesque christianas Litteras investigabat studiosissime et perscrutabatur; et dicebat Simpliciano non palam, sed secretius et familiarius: « Noveris » me jam esse Christianum. » Et respondebat ille: « Non » credam, nec deputabo te inter Christianos, nisi in ecclesia Christi te videro. » Ille autem irridebat dicens: « Ergo parietes faciunt Christianos? » Et hoc sæpe dicebat, jam se esse Christianum; et Simplicianus illud sæpe respondebat, et sæpe ab illo parietum irrisio repetebatur. Amicos enim suos reverebatur offendere superbos dæmonicolos, quorum ex culmine Babylonicæ dignitatis, quasi

¹ Æneid. Virgil. viii, 698-700. — ² Psal. cxliii, 5.

ex cedris Libani quas nondum contriverat Dominus¹, graviter ruituras in se inimicitias arbitratur. Sed posteaquam legendo et inhiando hausit firmitatem, timuitque negaria Christo coram Angelis sanctis, si eum timeret coram hominibus confiteri², reusque sibi magni criminis apparuit erubescendo de sacramentis humilitatis Verbi tui, et non erubescendo de sacris sacrilegis superbiorum dæmoniorum, quæ imitator superbus acceperat; depudit vanitati et erubuit veritati, subitoque et inopinatus ait Simpliciano, ut ipse narrabat: « Eamus in ecclesiam, Christianus volo » fieri. » At ille non se capiens lætitia, perrexit cum eo. Ubi autem imbutus est primis instructionum sacramentis, non multo post etiam nomen dedit, ut per baptismum regeneraretur, mirante Roma, gaudente Ecclesia. Superbi videbant, et irascebantur; dentibus suis stridebant et tabescebant³; servo autem tuo Dominus Deus erat spes ejus, et non respiciebat in vanitates et in insanias mendaces⁴.

V. Denique ut ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptis, retentisque memoriter, de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet ab eis, qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino a presbyteris, ut secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat; illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri. Non enim erat salus quam docebat in rhetorica, et tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum pronuntians verbum tuum, qui non verebatur in verbis suis turbas insanorum? Itaque ubi ascendit ut redderet, omnes sibimet invicem, quisque ut eum noverat, instrepuerunt nomen ejus strepitu gratula-

¹ Psal. xxviii, 5. — ² Matth. x, 33. — ³ Psal. bxi, 10, — ⁴ Id. xxxix, 5.

tionis. Quis autem ibi non eum noverat? Et sonuit presso sonitu per ora cunctorum collætantium: Victorinus, Victorinus. Cito sonuerunt exultatione, quia videbant eum; et cito siluerunt intentione, ut audirent eum. Pronuntiavit ille fidem veracem præclara fiducia, et volebant eum omnes rapere intro in cor suum; et rapiebant amando et gaudente: hæ rapiendum manus erant.

CAPUT III.

Quod Deus et Angeli magis gaudent in peccatorum conversione.

VI. DEUS bone, quid agitur in homine ut plus gaudeat de salute desperatæ animæ, et de majore periculo liberatæ, quam si spes ei semper affuisset, aut periculum minus fuisset? Etenim tu quoque misericors Pater plus gaudes de uno pœnitente quam de nonaginta-novem justis, quibus non est opus pœnitentia. Et nos cum magna jucunditate audimus, cum audimus quam exultantibus Angelis, pastoris humeris reportetur ovis quæ erraverat; et drachma referatur in thesauros tuos, collætantibus vicinis mulieri quæ invenit: et lacrymas excutit gaudium solemnitate domus tuæ, cum legitur in domo tua de minore filio tuo, « Quoniam mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus » est¹. » Gaudes quippe in nobis, et in Angelis tuis sancta charitate sanctis. Nam tu semper idem, qui ea quæ non semper nec eodem modo sunt, eodem modo semper nosti omnia.

VII. Quid ergo agitur in anima, cum amplius delectatur

¹ Luc. xv, 31.

inventis aut redditis rebus quas diligit, quam si eas semper habuisset? Contestantur enim et cætera, et plena sunt omnia testimoniis clamantibus: Ita est. Triumphat victor imperator, et non vicisset nisi pugnavisset: et quanto majus periculum fuit in prælio, tanto est gaudium majus in triumpho. Jactat tempestas navigantes, minaturque naufragium; omnes futura morte pallescunt: tranquillatur cælum et mare, et exultant nimis, quoniam timuerunt nimis. Æger est charus, et vena ejus malum renuntiat; omnes qui eum salvum cupiunt, ægrotant simul animo: fit ei recte, et nondum ambulat pristinis viribus, et fit jam tale gaudium, quale non fuit cum antea salvus et fortis ambularet. Easque ipsas voluptates humanæ vitæ etiam non inopinatis et præter voluntatem irruentibus, sed institutis et voluntariis molestiis homines acquirunt. Edendi et bibendi voluptas nulla est, nisi præcedat esuriendi et sitiendi molestia. Et ebriosi quædam salsiuscula comedunt, quo fiat molestus ardor, quem dum extinguit potatio, fit delectatio. Et institutum est ut jam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspicaverit sponsus dilatam.

VIII. Hoc in turpi et execranda lætitia: hoc in ea, quæ concessa et licita est: hoc in ipsa sincerissima honestate amicitiae: hoc in eo qui mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est. Ubique majus gaudium molestia majori præceditur. Quid est hoc, Domine Deus meus, cum tu æternum tibi tu ipse sis gaudium, et quædam de te circa te semper gaudeant? Quid est quod hæc rerum pars alternat defectu et profectu, offensionibus et conciliationibus? An is est modus earum, et tantum dedisti eis, cum a summis cælorum usque ad ima terrarum, ab initio usque in finem sæculorum, ab Angelo usque ad vermiculum, a motu primo usque ad extremum, omnia genera bonorum, et omnia

justa opera tua, suis quæque sedibus locares, et suis quæque temporibus ageres? Heu mihi, quam excelsus es in excelsis, et quam profundus in profundis! et nusquam recedis, et vix redimus ad te.

CAPUT IV.

Quare plus lætandum sit in conversione nobilium.

IX. AGE, Domine, fac; excita, et revoca nos; accende, et rape; flagra, dulcesce: amemus, curramus. Nonne multi ex profundiore tartaro cæcitatibus quam Victorinus, redeunt ad te, et accedunt, et illuminantur recipientes lumen, quod si qui recipiunt, accipiunt a te potestatem ut filii tui fiant¹? Sed si minus noti sunt populis, minus de illis gaudent etiam qui noverunt eos. Quando enim cum multis gaudetur, et in singulis uberius est gaudium, quia fervefaciunt se et inflammantur ex alterutro. Deinde quod multis noti, multis sunt auctoritati ad salutem, et multis præeunt secuturis. Ideoque multum de illis, et qui eos præcesserunt lætantur, quia non de solis lætantur. Absit enim ut in tabernaculo tuo præ pauperibus accipiantur personæ divitum, aut præ ignobilibus nobiles: quando potius infirma mundi elegisti ut confunderes fortia; et ignobilia hujus mundi elegisti et contemptibilia, et ea quæ non sunt tanquam sint, ut ea quæ sunt evacuares². Et tamen idem ipse minimus Apostolorum tuorum³, per cujus linguam tua ista verba sonuisti, cum Paulus proconsul per ejus militiam debellata superbia, sub lene

¹ Joan. 1, 9 et 12. — ² 1 Cor. 1, 27, 28. — ³ Id. xv, 9.

jugum Christi tui missus esset, regis magni provincialis effectus¹, ipse quoque ex priore Saulo Paulus vocari amavit, ob tam magnæ insigne victoriæ. Plus enim hostis vincitur in eo quem plus tenet, et de quo plures tenet. Plus autem superbos tenet nomine nobilitatis, et de his plures nomine auctoritatis. Quanto igitur gratius cogitabatur Victorini pectus, quod tanquam inexpugnabile receptaculum diabolus obtinuerat, et Victorini lingua, quo telo grandi et acuto multos peremerat; tanto abundantius exultare oportuit filios tuos, quia Rex noster alligavit fortem, et videbant vasa ejus erepta mundari² et aptari in honorem tuum, et fieri utilia Domino ad omne opus bonum³.

CAPUT V.

Quæ remorabantur eum a conversione.

X. SED ubi mihi homo tuus Simplicianus de Victorino ista narravit, exarsi ad imitandum. Ad hoc enim et ille narraverat. Posteaquam vero et illud addidit, quod Imperatoris Juliani temporibus lege data prohibiti sunt Christiani docere litteraturam et oratoriam, quam legem ille amplexus, loquacem scholam deserere maluit, quam verbum tuum quo linguas infantium facis disertas⁴; non mihi fortior quam felicior visus est, quia invenit occasionem vacandi tibi. Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, et inde mihi catenam fecerat, et constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa, facta est libido. Et

¹ Act. xiii, 7 et 12. — ² Matth. xii, 29. — ³ 2 Tim. ii, 21. — ⁴ Sap. x, 21.

dum servitur libidini, facta est consuetudo. Et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis sibimet innexis, unde catenam appellavi, tenebat me obstrictum dura servitus. Voluntas autem nova quæ mihi esse cœperat ut te gratis colerem, fruique te vellem, Deus sola certa jucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, una vetus, alia nova; illa carnalis, illa spiritalis, confligebant inter se, atque discordando dissipabant animam meam.

XI. Sic intelligebam, me ipso experimento, id quod legeram, quomodo « Caro concupisceret adversus spiritum, » et spiritus adversus carnem¹. » Ego quidem in utroque; sed magis ego in eo quod in me approbavam, quam in eo quod in me improbavam. Ibi enim magis jam non ego; quia ex magna parte id patiebar invitus, quam faciebam volens. Sed tamen consuetudo adversus me pugnatior ex me facta erat, quoniam volens quo nollem perveneram. Et quis jure contradiceret, cum peccantem justa pœna sequeretur? Et non erat jam illa excusatio, qua videri mihi solebam propterea nondum me contempto sæculo servire tibi, quia incerta mihi esset perceptio veritatis: jam enim et ipsa certa erat. Ego autem adhuc terra obligatus militare tibi recusabam, et impedimentis omnibus sic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum est.

XII. Ita sarcina sæculi, velut somno assolet, dulciter premebar; et cogitationes quibus meditabar in te, similes erant conatibus expergisci volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur. Et sicut nemo est qui dormire semper velit, omniumque sano judicio vigilare præstat: differt tamen plerumque homo somnum excu-

¹ Galat. v, 17.

tere, cum gravis torpor in membris est, eumque jam displicentem carpit libentius, quamvis surgendi tempus advenit. Ita certum habebam esse melius tuæ charitati me dedere, quam meæ cupiditati cedere. Sed illud placebat, et vincebat, hoc libebat et vinciebat. Non enim erat quod tibi responderem dicenti mihi: « Surge, qui dormis, et » exurge a mortuis, et illuminabit te Christus¹: » et undique ostendenti vera te dicere, non erat omnino quod responderem veritate convictus, nisi tantum verba lenta et somnolenta: Modo, ecce modo: Sine paululum. Sed, modo, et modo, non habebant modum: et, Sine paululum, in longum ibat. Frustra condelectabar legi tuæ secundum interiorem hominem, cum lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, et captivum me duceret in legem peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati est violentia consuetudinis, qua trahitur et tenetur etiam invitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur. Miserum ergo me quis liberaret de corpore mortis hujus, nisi gratia tua per Jesum Christum Dominum nostrum²?

CAPUT VI.

Pontitianus narrat Antonii vitam.

XIII. Et de vinculo quidem desiderii concubitus, quo arcissimo tenebar; et sæcularium negotiorum servitute quemadmodum me exemeris narrabo, et confitebor nomini tuo, Domine, adjutor meus et redemptor meus. Agebam solita, crescente anxietudine, et quotidie suspirabam tibi;

¹ Ephes. v, 14. — ² Rom. vii, 22-25.

frequentabam ecclesiam tuam, quantum vacabat ab eis negotiis sub quorum pondere gemebam. Mecum erat Alypius otiosus ab opere jurisperitorum post assessionem tertiam, expectans quibus iterum consilia venderet, sicut ego vendebam dicendi facultatem, si qua docendo præstari potest. Nebridius autem amicitiae nostræ cesserat, ut omnium nostrum familiarissimo Verecundo Mediolanensi civi et grammatico subdoceret, vehementer desideranti et familiaritatis jure flagitanti de numero nostro fidele adiutorium, quo indigebat nimis. Non itaque Nebridium cupiditas commodorum eo traxit; majora enim posset si vellet de litteris agere, sed officio benevolentiae petitionem nostram contemnere noluit amicus dulcissimus et mitissimus. Agebat autem illud prudentissime, cavens innotescere personis secundum hoc sæculum majoribus, devitans in eis omnem inquietudinem animi, quem volebat habere liberum et quam multis posset horis feriatum ad quærendum aliquid, vel legendum, vel audiendum de sapientia.

XIV. Quodam igitur die, non recolo causam qua erat absens Nebridius, cum ecce ad nos domum venit, ad me et Alypium, Pontitianus quidam civis noster in quantum Afer, præclare in palatio militans: nescio quid a nobis volebat. Et consedimus ut colloqueremur, et forte supra mensam lusoriam quæ ante nos erat, attendit codicem, tulit, aperuit, invenit apostolum Paulum, inopinate sane: putaverat enim aliquid de libris, quorum professio me conterebat. Tum vero arridens meque intuens, gratulatorie miratus est, quod eas et solas præ oculis meis litteras repente comperisset. Christianus quippe et fidelis erat, et sæpe tibi Deo nostro prosternebatur in ecclesia crebris et diuturnis orationibus. Cui ego cum indicassem illis me Scripturis curam maximam impendere, ortus est sermo, ipso narrante de Antonio Ægyptio monacho, cujus nomen

excellenter clarebat apud servos tuos, nos autem usque in illam horam latebat. Quod ille ubi comperit, immoratus est in eo sermone, insinuans tantum virum ignorantibus, et admirans eandem nostram ignorantiam. Stupebamus autem audientes tam recenti memoria, et prope nostris temporibus testatissima mirabilia tua in fide recta et catholica Ecclesia. Omnes mirabamur, et nos quia tam magna erant, ille quia inaudita nobis erant.

XV. Inde sermo ejus devolutus est ad monasteriorum greges, et mores suaveolentiæ tuæ, et tubera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra urbis mœnia sub Ambrosio nutritore, et non noveramus. Pertendebat ille et loquebatur adhuc, et nos intenti tacebamus. Unde incidit ut diceret, nescio quando se et tres alios contubernales suos, nimirum apud Treveros, cum Imperator pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos, atque illic ut forte combinati spatiabantur, unum secum seorsum, et alios duos itidem seorsum pariterque digressos: sed illos vagabundos irruisse in quamdam casam, ubi habitabant quidam servi tui, spiritu pauperes, qualium est regnum cœlorum¹, et invenisse ibi codicem in quo scripta erat vita Antonii. Quam legere cœpit unus eorum, et mirari, et accendi, et inter legendum meditari arripere talem vitam, et relicta militia sæculari servire tibi. Erant autem ex eis quos dicunt Agentes in rebus. Tunc subito repletus amore sancto et sobrio pudore, iratus sibi conjecit oculos in amicum, et ait illi: « Dic, quæso te, » omnibus istis laboribus nostris quo ambimus pervenire? Quid quærimus? cujus rei causa militamus? Majorne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici » Imperatoris simus? Et ibi quid non fragile, plenumque

¹ Matth. v, 3.

» periculis? Et per quot pericula pervenitur ad grandius » periculum? Et quando istuc erit? Amicus autem Dei » si voluero, ecce nunc fio. » Dixit hoc, et turbidus parturitione novæ vitæ, reddidit oculos paginis, et legebat et mutabatur intus ubi tu videbas, et exuebatur mundo mens ejus, ut mox apparuit. Namque dum legit et volvit fluctus cordis sui, infremuit aliquando et discrevit, decrevitque meliora; jamque tuus, ait amico suo; « Ego jam » abrui me ab illa spe nostra, et Deo servire statui, et » hoc ex hora hac in hoc loco aggredior. Te si piget imitari, noli adversari. » Respondit ille, adhærere se socium tantæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo jam tui ædificabant turrim sumptu idoneo relinquendi omnia sua et sequendi te¹. Tum Pontitianus, et qui cum eo per alias horti partes deambulabant, quærentes eos devenerunt in eundem locum, et inveniunt admonuerunt ut redirent, quod declinasset dies. At illi narrato placito et proposito suo, quoque modo in eis talis voluntas orta esset atque firmata, petiverunt ne sibi molesti essent, si adjungi recusarent. Isti autem nihilo mutati a pristinis, flevit se tamen, ut dicebat, atque illis pie congratulati sunt et commendaverunt se orationibus eorum, et trahentes cor in terra, abierunt in palatium; illi autem affigentes cor cœlo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponas. Quæ posteaquam hoc audierunt, dicaverunt etiam ipsæ virginitatem tibi.

¹ Luc. xiv, 26-35.